



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Michał Laskowski (przewodniczący)

SSN Jerzy Grubba

SSN Jarosław Matras (sprawozdawca)

Protokolant Agnieszka Niewiadomska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Jerzego Engelkinga,
w sprawie **A. K.**

skazanego z art. 207 § 1 i 2 k.k. i in.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 8 maja 2024 r.,

kasacji wniesionej przez obrońcę

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

z dnia 19 stycznia 2023 r., sygn. akt II AKa 219/21,

zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim

z dnia 27 kwietnia 2021 r., sygn. akt II K 91/20,

**na podstawie art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k w zw. z art. 79 § 1 pkt 3 i
4 k.p.k. uchyla zaskarżony wyrok oraz zmieniony nim wyrok Sądu
Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim i sprawę przekazuje do
ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Gorzowie
Wielkopolskim w postępowaniu pierwszoinstancyjnym.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 27 kwietnia 2021 r., II K 91/20, Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim uznał oskarżonego A. K. za winnego popełnienia trzech przestępstw i skazując go za nie, wymierzył mu kary:

1. 3 lat i 2 miesięcy pozbawienia wolności - za czyn z pkt I a/o stanowiący przestępstwo z art. 207 § 1 k.k. w zbiegu z art. 197 § 1 i 2 k.k. w zbiegu z art. 157 § 2 k.k. w zb. z art. 152 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.;
2. grzywy 100 stawek dziennych po 20 złotych każda - za czyn z pkt II a/o stanowiący wypadek mniejszej wagi - art. 62 ust. 3 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii;
3. 4 miesięcy pozbawienia wolności - za czyn z pkt III wyczerpujący dyspozycję art. 270 § 1 k.k.

Na podstawie art. 85 § 1 i 2 k.k. i art. 86 § 1 k.k. wymierzone oskarżonemu kary pozbawienia wolności zostały wyrokiem tym połączone w karę łączną 3 lat i 4 miesięcy pozbawienia wolności. W oparciu o przepis art. 41 a § 1 k.k. orzeczono wobec oskarżonego zakaz kontaktowania się z U. K. z obowiązkiem zachowania odległości 100 metrów, na okres 5 lat.

Apelacje w tej sprawie wnieśli: prokurator, obrońca oskarżonego oraz pełnomocnik oskarżycielki posiłkowej. Omówienie tych środków odwoławczych nie jest celowe dla uzasadnienia rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego.

Po rozpoznaniu tych apelacji, Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyrokiem z dnia 19 stycznia 2023 r., sygn. akt II AKa 219/21, uchylił orzeczenie o wymierzonej oskarżonemu karze łącznej pozbawienia wolności, a następnie zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że z opisu przestępstwa przypisanego oskarżonemu w punkcie I. części dyspozytywnej wyroku wyeliminował fragment *„używając do tego także substancji psychotropowej z grupy IV - P o nazwie N., podawał przez okres od co najmniej października 2018 r. lek o działaniu przeciwdepresyjnym o nazwie T.”*, a karę pozbawienia wolności wymierzoną A. K. za to przestępstwo obniżył do 2 lat i 10 miesięcy. W konsekwencji, na podstawie art. 85 § 1 k.k. i art. 86 § 1 k.k. połączył kary

pozbawienia wolności wymierzone A. K. i orzekł wobec niego karę łączną 3 lat pozbawienia wolności, a w pozostałym zakresie zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

W złożonej kasacji obrońca skazanego zaskarżając wyrok sądu odwoławczego w całości, podniósł następujące zarzuty:

„I. rażące naruszenie prawa materialnego, mające istotny wpływ na treść orzeczenia, przez zaakceptowanie błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 207 § 1 k.k., polegających na wyrażeniu poglądu, iż zachowania stron na skutek konfliktów małżeńskich i wzajemnej zazdrości przejawiającej się wzajemnym ubliżaniem, popychaniem się, szarpaniem się oraz na podejmowaniu czynności, które można określić mianem złośliwego dokuczania, stanowią podstawę do przypisania tylko jednej stronie zamiaru znęcania się fizycznego lub psychicznego nad osobą najbliższą i wyczerpują znamiona czynu określonego w art. 207 § 1 k.k. jako przestępstwa „znęcania się nad osobą bliską”,

II. rażące naruszenie przepisów prawa procesowego prawa, które mogło mieć istotny wpływ na treść orzeczenia, tj.:

a) art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 5 § 2 k.p.k. przez:

1. zaabsorbowanie do prawomocnego wyroku rozstrzygnięcia przez sąd I instancji przy niedających się usunąć wątpliwości dotyczących tego, czy skazany dopuścił się czynów zakwalifikowanych jako art. 207 § 1 k.k. w zb. z art. 197 § 1 i 2 k.k. w zb. z art. 157 § 2 k.k. w zb. z art. 152 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. sprowadzających się do:

- braku dowodów wskazujących na to, aby w relacji kłócących się i wzajemnie wyzywających, krytykujących i zarzucających sobie wzajemne zdrady A. K. i U. K. pokrzywdzona pozostawała w pozycji ofiary i wyłącznie broniła się przez atakami słownymi męża, podczas gdy z zeznań świadka A.K.1, K. K. i wyjaśnień skazanego wynika, iż w czasie małżeństwa strony wielokrotnie kłóciły się używając swój obelżywych i wulgarnych, I. K. była szczególnie zazdrosna o męża, zarzucała mu zdrady, inicjowała kłótnie;

- braku jakichkolwiek dowodów w zakresie dokumentacji medycznej, fotograficznej, opinii toksykologicznej, zeznań świadków, wskazujących na dotykanie pokrzywdzonej w miejsca intymne przez skazanego, tj. krocze i piersi bez jej zgody oraz na zmuszanie pokrzywdzonej do odbywania stosunków seksualnych,

- braku jakichkolwiek dowodów, poza zeznaniami pokrzywdzonej, co do tego, iż skazany miał wymusić na pokrzywdzonej dokonanie aborcji na terenie Słowacji i w tym zakresie udzielił jej pomocy finansowej;

co doprowadziło do uznania, iż skazany dopuścił się znęcania psychicznego i fizycznego nad U. K. w okresie opisanym w zarzucie;

2. zaabsorbowanie do prawomocnego wyroku rozstrzygnięcia Sądu I Instancji przy niedających się usunąć wątpliwości dotyczących tego, czy skazany dopuścił się czynu zakwalifikowanego z art. 62 ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, podczas gdy w sprawie brak jest jakichkolwiek dowodów wskazujących na to, aby to skazany nabył i posiadał w domu substancję psychotropową w postaci N. z grupy IV-P w ilości co najmniej 0,24 grama w sytuacji, gdy:

- nie ma żadnych dowodów w postaci choćby odcisków palców, dowodów nabycia tej substancji przez skazanego;

- substancja ta została znaleziona w lokalu mieszkalnym zajmowanym przez skazanego, małżonkę oraz dzieci stron, ze swobodnym dostępem do miejsca znalezienia substancji przez lokatorów i innych odwiedzających mieszkanie;

- zeznania przeprowadzających przeszukanie funkcjonariuszy Policji wskazujących na zdenerwowanie A. K. w związku z podejmowanymi przez nich czynnościami nijak nie dowodzą, iż skazany był zdenerwowany wykryciem zakazanej substancji pozostającej w jego posiadaniu,

co doprowadziło do uznania, iż skazany winny jest zarzutu posiadania substancji odurzających;

b) naruszenie art. 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 433 § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 4 k.p.k., art. 7 k.p.k., art. 92 k.p.k., art. 410 k.p.k. i art. 424 k.p.k. wyrażające się w dokonaniu wadliwej i pobieżnej oceny instancyjnej wyroku Sądu I instancji w zakresie poczynionych ustaleń faktycznych oraz dokonanej oceny zgromadzonego materiału dowodowego, zwłaszcza w kontekście naruszenia zasad wiedzy, doświadczenia życiowego i logicznego rozumowania, co doprowadziło do powielenia błędnej argumentacji w uzasadnieniu wyroku, i przyjęcia sprawstwa skazanego w zakresie zarzucanych mu w pkt. I i II wyroku Sądu Rejonowego zarzutów poprzez:

- zaakceptowanie w toku kontroli instancyjnej naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów, wyrażającego się w stwierdzeniu, że z uwagi na specyfikę występku

przewidzianego w art. 207 § 1 k.k. (do którego dochodzi „w czterech ścianach”) pokrzywdzona stanowi osobowe źródło dowodowe o najdonioślejszym znaczeniu dla rozstrzygnięcia sprawy oraz całkowitym pominięciu wyjaśnień skazanego wskazujących na agresywne zachowanie U. K. wobec A. K. i dzieci, braku wiedzy skazanego o dokonanej przez żonę aborcji, zeznań świadka A.K.1.i K. K., wskazujących na wszczynanie przez pokrzywdzoną kłótni, kierowania przez nią wyzwisk wobec skazanego, zeznań świadków C. L., T. L., J. W., M. K., B. K., A. B. w zakresie wskazującym na brak jakichkolwiek informacji i śladów mających dowodzić agresji skazanego wobec U. K., zeznań świadka E. S. w zakresie wskazującym na brak wiedzy o jakichkolwiek gwałtach na pokrzywdzonej i dokonanej aborcji, co doprowadziło do błędnego przyjęcia, iż w sprawie wykazane zostało, iż w okresie objętym zarzutem skazany znęcał się nad U. K. psychicznie i fizycznie, w tym również poprzez zmuszenie jej do przeprowadzenia aborcji i odbywania stosunków seksualnych;

- uznaniu za wiarygodne zeznań pokrzywdzonej U. K. w zakresie w jakim wskazywała, iż oskarżony dopuścił się wobec niej przemocy fizycznej, bez zgody dotykał jej miejsc intymnych, doprowadzał do stosunków seksualnych po uprzednim jej odurzeniu, podczas gdy relacje pokrzywdzonej została zakwestionowana przez wiarygodne zeznania świadka J. C. , która zaprzeczyła słowom pokrzywdzonej co do tego, że miała zostać przez nią poinformowana w szpitalu, iż zraniła się nie w czasie upadku lecz w skutek uderzenia przez A. K. , jak również przez opinię [...] Uniwersytetu Medycznego wskazującą, iż u pokrzywdzonej nie stwierdzono obecności środków odurzających ani objawów wskazujących na wcześniejsze podawanie jej substancji psychotropowej z grupy IV P o nazwie N. czy też nieprzepisanych jej psychotropów;

- uznaniu za wiarygodne zeznań pokrzywdzonej U. K. co do zdarzenia z dnia 30 czerwca 2014 roku w sytuacji, gdy przesłuchany na rozprawie apelacyjnej świadek K. C. wskazał jednoznacznie okoliczności zdarzenia z jego udziałem, w wyniku których pokrzywdzona odniosła obrażenia, a następnie uzyskała świadczenia z ubezpieczenia OC K. C., pomimo braku dowodów wskazujących na brak wiarygodności niezwiązanego ze stronami świadka i istnienie dowodów w postaci dokumentów, które potwierdzają wersję świadka i skazanego;

co doprowadziło do błędnego uznania sprawstwa skazanego w zakresie zarzucanych mu czynów;

c) art. 170 § 1 pkt 5 kpk w zw. z art. 201 k.p.k. w zw. z art. 2 § 2 k.p.k. poprzez bezzasadne oddalenie wniosków skazanego zawartych w apelacji o dopuszczenie dowodu z nagrań zachowań pokrzywdzonej U. K. na płycie CD obejmujących okres 2018-2020 i stenogramów utrwalonych na nich rozmów oraz opinii uzupełniające opinii psychologicznej dotyczącej U. K. mającej na celu ustalenie, czy pokrzywdzona z uwagi na swoje agresywne zachowanie w stosunku do skazanego i osób trzecich faktycznie była ofiarą przemocy domowej, dodatkowo z syndromem sztokholmskim, co doprowadziło do ustalenia na podstawie niepełnego materiału dowodowego, iż pokrzywdzona była ofiarą znęcania się ze strony A. K. ;

d) naruszenie art. 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 433 § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 434 pkt 4 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k. wyrażające się w dokonaniu wadliwej i pobieżnej oceny instancyjnej wyroku Sądu I instancji w zakresie poczynionych ustaleń co do społecznej szkodliwości czynu zarzucanemu skazanemu w pkt. III części dyspozytywnej wyroku Sądu Okręgowego, nieuwzględnieniu zarzutów apelacji dotyczących właściwości osobistych skazanego, tj. dotychczasowej niekaralności przez polski wymiar sprawiedliwości, ustabilizowanej sytuacji życiowej: stałej pracy, przekazywania na bieżąco środków na utrzymanie dzieci, dobrych relacji z dziećmi stron, a także dalszego zatrudnienia skazanego u pracodawcy, którego dotyczył zarzut przedstawienia sfalszowanego dokumentu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, co doprowadziło do orzeczenia kary jednostkowych i kary łącznej w wymiarze rażąco surowym.”

W konsekwencji podniesionych zarzutów obrońca skazanego wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi odwoławczemu do ponownego rozpoznania.

W złożonych odpowiedziach na kasację zarówno Prokurator Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim jak i pełnomocnik oskarżycielki posiłkowej wnieśli o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasacja skutkowałą uchyleniem zaskarżonego wyroku oraz zmienionego nim wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim i przekazaniem sprawy do

ponownego rozpoznania w postępowaniu pierwszoinstancyjnym Sądowi Okręgowemu w Gorzowie Wielkopolskim. Powodem uwzględnienia kasacji jest stwierdzenie zaistnienia uchybienia z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. w zw. z art. 79 § 3 i § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji, co Sąd Najwyższy, zobligowany treścią art. 536 k.p.k., stwierdził analizując akta sprawy oraz przeprowadzając stosowne czynności w toku postępowania kasacyjnego. Stwierdzenie takiego uchybienia skutkowało ograniczeniem rozpoznania sprawy w postępowaniu kasacyjnym tylko do tej kwestii (art. 436 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k.). Po tych uwagach trzeba wskazać, że istotą błędu jaki został popełniony na etapie postępowania przed sądem *meriti*, było niewydanie przez sąd pierwszej instancji postanowienia o braku obowiązkowej obrony w oparciu o przepis art. 79 § 4 k.p.k., po tym, jak w toku postępowania przygotowawczego powzięto wątpliwości co do poczytalności, a w konsekwencji dopuszczono dowód z opinii biegłych psychiatrów co do istnienia u oskarżonego okoliczności wskazanych w art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. (k. 235 akt sprawy). Zgodnie z treścią art. 79 § 3 k.p.k. powzięcie uzasadnionych wątpliwości co do zdolności oskarżonego do rozpoznania znaczenia czynu oraz co do jego stanu zdrowia psychicznego, w kontekście możliwości udziału w postępowaniu karnym i prowadzeniu obrony w sposób samodzielny i rozsądny (art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.), skutkuje obligatoryjnym udziałem obrońcy oskarżonego w rozprawie oraz tych posiedzeniach, w których obowiązkowy jest udział oskarżonego. Opinia biegłych psychiatrów została sporządzona i przedstawiona w toku postępowania przygotowawczego (k. 695-701). W jej wnioskach wskazano, że u podejrzanego nie rozpoznano choroby psychicznej, ani upośledzenia umysłowego, miał on zdolność rozpoznania znaczenia swojego czynu, a poczytalność jego nie budzi wątpliwości także w czasie postępowania karnego, co uzasadnia twierdzenie, iż podejrzany może sam wykonywać swoją obronę w sposób samodzielny i rozsądny. W obecnym stanie prawnym, zresztą trwającym już w tym zakresie od dnia 1 lipca 2015 r., stan obowiązkowej obecności obrońcy na rozprawie znosi jedynie fakt wydania przez sąd *meriti* postanowienia, o którym mowa w art. 79 § 4 k.p.k., a nie – jak było w stanie prawnym do 30 czerwca 2015 r. – sama treść opinii biegłych psychiatrów. Pogląd ten jest utrwalony w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. np. wyroki SN z dni: 16 stycznia 2018 r., V KK 450/17, OSNK 2018, z. 4, poz. 33; 5

grudnia 2018 r., V KK 506/17; 8 stycznia 2019 r., III KK 662/18; 12 czerwca 2019 r., V KK 121/18; 13 czerwca 2019 r., IV KK 235/18; 7 kwietnia 2022 r., II KK 59/22; 21 kwietnia 2021 r., III KK 114/21; 25 stycznia 2024 r., III KK 562/23), a dodatkowo przesądzono, że z uwagi na treść i charakter przepisu art. 79 § 4 k.p.k. decyzja w tym przedmiocie nie tylko, iż musi być decyzją sądu w formie postanowienia, ale także musi być wyraźna, albowiem nie można domniemywać wydania postanowienia w sposób konkludentny (por. postanowienie SN z dnia 18 maja 2022 r., I KZP 10/21, OSNK 2022, z. 6, poz. 23 z aprobowaną glosą T. Markiewicza, OSP 2022, z. 9, s. 64-71). Te istniejące w orzecznictwie Sądu Najwyższego poglądy – związane z konsekwencjami procesowymi wynikającymi z dopuszczenia dowodu z opinii biegłych psychiatrów – powinny być zatem znane sądowni, zwłaszcza gdy dostrzec, że jest to Sąd Okręgowy. W niniejszej sprawie, po wpływie aktu oskarżenia do sądu nie wydano jednak postanowienia na podstawie art. 79 § 4 k.p.k., co oznaczało, że obecność obrońcy oskarżonego była dalej obowiązkowa i taki charakter musiała mieć w trakcie rozprawy głównej, oczywiście gdy w jej trakcie podejmowano czynności procesowe, które prowadziły do wydania orzeczenia kończącego (por. postanowienie SN z dnia 23 marca 2011 r., I KZP 33/10, OSNKW 2011, z. 4, poz. 32). Tymczasem, w trakcie rozprawy głównej w dniu 4 lutego 2021 r. (k.1062 – 1069) odnotowano wyjście jedyne obrońcy oskarżonego z sali rozpraw w czasie przesłuchiwanie świadków, a fakt powrotu na salę rozpraw wynikał z zapisu związanego z zadawaniem pytań świadkowi, który był – jako kolejny – przesłuchiwany. Wobec braku możliwości ustalenia jak długo trwała nieobecność obrońcy oskarżonego w czasie tej rozprawy, Sąd Najwyższy w trakcie rozprawy kasacyjnej w dniu 11 stycznia 2024 r. podjął decyzję o zwróceniu się do obrońcy oskarżonego adw. A. C. o wyjaśnienie, jak długo trwała jej nieobecność na rozprawie w tym dniu. Z wyjaśnień pisemnych obrońcy wynikało, że jej nieobecność na tej części rozprawy karnej wynikała z konieczności uczestnictwa w rozprawie cywilnej, na dowód czego dołączyła ona zapis protokołu rozprawy z tej sprawy cywilnej, gdzie odnotowano także czas tego postępowania. Z tych informacji, ujawnionych w toku postępowania kasacyjnego (rozprawa w dniu 8 maja 2024 r.), jednoznacznie wynika, że obrońca oskarżonego nie był obecny 30 minut na rozprawie karnej, a w tym czasie – co wynika z kolei z zapisów protokołu rozprawy karnej – nie zarządzono przerwy

(pomimo obowiązkowej obecności obrońcy) i dalej przesłuchiowano świadków w zakresie czynów zarzuconych oskarżonemu (co najmniej dwóch). W tej sytuacji ustalenia poczynione trakcie rozprawy kasacyjnej bezspornie potwierdziły fakt istnienia uchybienia w postaci naruszenia przez sąd pierwszej instancji art. 79 § 3 w zw. z art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k., a w konsekwencji naruszenie przez sąd odwoławczy przepisów art. 433 § 1 w zw. z art. 439 § 1 pkt 10 w zw. z art. 79 § 3 k.p.k., czego efektem było niedostrzeżenie istnienia uchybienia o randze bezwzględneho powodu odwoławczego, choć uchybienie to winno zostać uwzględnione (art. 433 § 1 k.p.k.), a jego skutkiem powinno być uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. W tym układzie procesowym konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Gorzowie Wielkopolskim. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy sąd ten dokona oceny opinii biegłych psychiatrów w kontekście wskazanym w art. 79 § 4 k.p.k. i w zależności od treści postanowienia, które wyda, będzie podejmował decyzje co do tego, czy istnieje konieczność obligatoryjnej obecności obrońcy na rozprawie, czy też takiej konieczności nie ma.

Z tych wszystkich powodów orzeczono jak w wyroku.

[J.J.]

[ms]

Jerzy Grubba

Michał Laskowski

Jarosław Matras